

АНОТАЦІЯ

Москва Олена Миколаївна. Формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). – Криворізький державний педагогічний університет. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2020.

Зміст анотації

У дисертації представлено результати наукового дослідження проблеми формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. Встановлено, що однією з необхідних, інноваційних і найменш розроблених складових професійної культури вчителя є технологічна культура, в основу якої покладено ціннісне ставлення особистості до світового технологічного досвіду і його перетворювально-діяльнісного впливу на сучасний освітній простір.

Формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки базується на оволодінні ними технологічними знаннями, вміннями, здатностями застосовувати інноваційні технології навчання співу для формування ціннісних орієнтацій дітей у сфері вокального мистецтва, ефективності розвитку їх загальних, музичних і вокальних здібностей, активізації інтересу учнівства до вокального музикування на уроках музичного мистецтва та в позаурочний час. Виявлено, що окреслене питання ще не було предметом цілісного дослідження вчених.

У змісті дисертації розкрито сутність поняття «технологічна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва» на основі визначення двох груп понять: до першої групи базових понять дослідження віднесено дефініції, які з'ясовують сутність культури вчителя; друга група понять спрямована на розкриття змісту технологічної культури вчителя, яке потрактовано як динамічне фахово-особистісне утворення, що забезпечується комплексом світоглядних

цінностей до мистецького технологічного досвіду, технологічних знань і вмінь та визначають здатність до засвоєння, застосування технологій музичного навчання в освітньому процесі з метою формування культурної компетентності учнів у майбутній фаховій діяльності». Окреслено специфічні риси технології – наявність мети, процесуальності (використання операцій, дій, технік і методів), результативності, алгоритмізованості, універсальності, здатності до тиражування. Вокально-педагогічну технологію потрактовано як інтегративну систему, яка поєднує в собі цілеспрямовані, поетапні й алгоритмізовані педагогічні й вокальні дії вчителя, спрямовані на підвищення результату навчання співу; технологію навчання співу потрактовано як мистецтво універсального та алгоритмізованого навчання співу, що передбачає застосування вокальних методів і прийомів для досягнення мети самого навчання.

З'ясовано сутність технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки як процесу набуття майбутніми вчителями вокально-технічних та художньо-виконавських знань і вмінь, вокально-педагогічних здатностей на основі опанування технологіями навчання співу з метою застосування їх у роботі з учнями в закладах загальної середньої та позашкільної освіти. Здійснено теоретичний аналіз та класифікацію сучасних технологій навчання співу, а саме: технології, спрямовані на опанування виконавськими й методичними основами співу; інформаційно-комп'ютерні технології, зокрема дистанційні, спрямовані на навчання мистецтву співу, оволодіння майбутніми виконавцями та педагогами-музикантами основами звукопідсилювальної апаратури; технології, які мають здоров'язберезувальне спрямування. Виявлено структуру технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, у складі компонентів: аксіологічно-культурологічний, гносеологічно-емоційний, технологічно-діяльнісний, творчо-професійний.

Теоретично обґрунтовано методику формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, яка ґрунтується на засадах культурологічного, технологічного, компетентнісного, творчого наукових підходів та відповідних їм педагогічних принципах, як:

культуровідповідності, діалогічності й аксіологічності, міждисциплінарності та єдності змістового й технологічного забезпечення вокального навчання, алгоритмічності технологічної діяльності, технологічної мобільності, творчої активності, інтегративності й варіативності, науково-технологічної творчості. Визначено чотири педагогічні умови формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки та відповідний їм комплекс чотирьох груп методів, які складають основу означеної методики. Сутність методики формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки представлено у вигляді моделі, що містить цільову, концептуальну, формувальну, оцінювальну-результативну складові, які надають уявлення про мету, етапи, теоретичні й методологічні засади, процес і результат такого формування.

Здійснено пілотажне дослідження для з'ясування стану проблеми формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки в практиці закладів вищої мистецької освіти, яке виявило основні причини, що негативно впливають на формування зазначеного явища, серед яких: недостатня популяризація зарубіжного й вітчизняного досвіду щодо застосування інноваційних технологій навчання співу; недостатня спрямованість змісту вокальної підготовки на врахування таких технологій; нерозробленість методичного забезпечення означеного процесу.

Експериментально перевірено методику технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. Педагогічний експеримент включав такі етапи дослідження: констатувальний, формувальний, контрольно-результативний. Констатувальний експеримент проведено з метою педагогічної діагностики сформованості технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, на основі застосованих методів діагностики й визначених критеріїв оцінювання: ціннісно-культурологічного, пізнавально-емоційного, технологічно-діяльнісного, креативно-професійного. Встановлено три рівні сформованості технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва за 5-бальною шкалою

оцінювання: високий (творчо-технологічний) – 10,53 % студентів ЕГ і 8,33 % КГ, середній (продуктивно-технологічний) – 47,37 % студентів ЕГ і 47,22 % КГ і низький (репродуктивний) – 42,10 % студентів ЕГ і 44,45 % КГ.

У ході формувального експерименту на ціннісно-стимулювальному етапі формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки реалізовано першу педагогічну умову, зокрема: стимулювання установки майбутніх учителів музичного мистецтва на опанування цінностями технологічної культури й відповідні їй ціннісно-стимулювальні методи: актуалізації значення технологічної культури вчителя музичного мистецтва, «подиву й захоплення», презентації вокально-педагогічних технологій, популяризації світового досвіду педагогів-новаторів. Під час пізнавального етапу – другу педагогічну умову, а саме: активізація когнітивно-емоційного потенціалу особистості студентів у пізнанні вокально-педагогічних технологій і технологій вокального навчання й сугесивно-пізнавальні методи, зокрема: евристичної бесіди; класифікації технологій навчання співу; метод проєкту «Технології навчання співу за різними манерами співу»; метод сугестопедичного аутотренінгу. На праксеологічному етапі – третю педагогічну умову, як: алгоритмізація технологічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки й технологічно-діяльнісні методи, зокрема: операційно-діяльнісний метод, метод тренінгу та вправ, практичної перевірки ефективності технології вокального навчання. У процесі четвертого творчого етапу – четверту педагогічну умову, а саме: цілеспрямування на поетапність у розвитку технологічної творчості студентів на заняттях із вокальних дисциплін і творчі методи, зокрема: самостійних творчо-аналітичних завдань, метод інтеграції елементів різних вокально-педагогічних технологій або технологій вокального навчання, метод створення вокально-педагогічної технології чи технології вокального навчання.

За результатами контрольнорезультативного зрізу педагогічного експерименту з'ясовано, що в студентів ЕГ кількість майбутніх учителів музичного мистецтва з високим рівнем сформованості технологічної культури

збільшилася на 21,05 %, тоді як у студентів КГ – на 2,78 %; у ЕГ кількість майбутніх учителів музичного мистецтва із середнім рівнем сформованості технологічної культури збільшилася на 10,52 %, у КГ – на 8,34 %; у ЕГ кількість майбутніх учителів музичного мистецтва з низьким рівнем сформованості технологічної культури зменшилася на 31,57 %, у контрольній групі – лише на 11,12 %. Доведено ефективність методики формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* здійснено цілісне дослідження формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки; розкрито сутність поняття «технологічна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва», що в дослідженні розглядається як динамічне фахово-особистісне утворення, яке забезпечується комплексом світоглядних цінностей до мистецького технологічного досвіду, технологічних знань і вмінь, що визначають здатність до засвоєння, застосування технологій музичного навчання в освітньому процесі з метою формування культурної компетентності учнів у майбутній фаховій діяльності; обґрунтовано структуру технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в єдності аксіологічно-культурологічного, гносеологічно-емоційного, технологічно-діяльнісного, творчо-професійного компонентів; розроблено й теоретично обґрунтовано методику формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки (складові: цільова, концептуальна, формувальна, оцінювально-результативна), основою якої є педагогічні умови: стимулювання установки майбутніх учителів музичного мистецтва на опанування цінностями технологічної культури; активізація когнітивно-емоційного потенціалу особистості студентів у пізнанні вокально-педагогічних технологій і технологій вокального навчання; алгоритмізація технологічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки; цілеспрямованість на поетапність у розвитку технологічної творчості студентів на заняттях із вокальних дисциплін, та розроблені методи, що класифіковано, як: ціннісно-стимулювальні, сугестивно-

пізнавальні, технологічно-діяльнісні, творчі; визначено критерії та показники оцінювання рівнів сформованості технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки (ціннісно-культурологічний, пізнавально-емоційний, технологічно-діяльнісний, креативно-професійний).

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробці діагностичних методів для перевірки рівнів сформованості технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. Потенціал технологій навчання співу може бути використано для розв'язання широкого кола завдань у процесі вокальної, вокально-хорової, інструментальної підготовки: формування міжкультурної компетентності, міждисциплінарних знань і вмінь, розвиток музичних здібностей. Обґрунтовану й експериментально апробовану методику формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки можливо застосовувати під час викладання дисциплін «Вокальний клас», «Методика постановки голосу», «Методика викладання вокалу».

Ключові слова: вокальна підготовка, вокально-педагогічна технологія, культура, методика, педагогічні умови, професійна культура вчителя, структура технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, технологічна культура, технологічна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва, технологія, технологія навчання співу.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Москва, О. М. (2018). Формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами естрадно-джазової музики *Наукові записки*, 170, 159–163.
2. Москва, О. М. (2019). До визначення сутності поняття «технологічна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва». *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки*, 1 (157), 122–125.

3. Москва, О. М. (2019). Формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами вокальних технологій. *Наукові записки*, 176, 246–250.

Статті в зарубіжних наукових виданнях

4. Москва, О. М. (2020). Структура технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. *The scientific heritage. Budapest, Hungary* 46, 44–47.

5. Ovcharenko, N., Samoilenko, O., Moskva, O., & Chebotarenko, O. (2020). Innovative Technologies in Vocal Training: Technological Culture Formation of Future Musical Art Teachers. *Journal of History Culture and Art Research*, 9 (3), 115–126. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2729> (**Web of Science**).

Праці апробаційного характеру

6. Москва, О. М. (2018). Формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки: понятійно-термінологічний апарат. *Наука, технології, інновації: світові тенденції та регіональний аспект: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, сс. 37–39. Одеса: ГО «Інститут інноваційної освіти.

7. Москва, О. М., Овчаренко, Н. А. (2019). До класифікації технологій естрадного вокального навчання майбутніх учителів музичного мистецтва. *Мистецька освіта: теорія, методологія, технології*, сс. 168–170.

ABSTRACT

Moskva Olena Mykolaivna. Formation of future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Thesis for Doctor of Philosophy degree in specialty 014 Secondary Education (Musical Art). – Kryvyi Rih State Pedagogical University. – State institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”, Odesa, 2020.

The contents of the abstract

The thesis presents the results of scientific research on the problem of forming future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training. It is

established that one of the necessary, innovative and least developed components of a teacher's professional culture is technological culture, based on the value attitude of the individual to the world technological experience and its transformational impact on the modern educational space.

Formation of future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training is based on their mastery of technological knowledge, skills, abilities to apply innovative technologies of teaching singing in the process of forming children's value orientations in the field of vocal art, effective development of their general, musical and vocal abilities, activation of students' interest in vocal music making at music lessons and extracurricular activities. It is found out that the outlined question has not yet been the subject of a comprehensive study of scientists.

The content of the thesis reveals the essence of the concept of "future musical art teacher's technological culture", based on the definition of two groups of concepts: the first group of basic concepts of the study includes definitions that clarify the essence of the teacher's culture; the second group of concepts is aimed at revealing the content of technological culture of the teacher, which is interpreted as a dynamic professional and personal entity, provided with a set of worldview values and artistic technological experience, technological knowledge and skills and determine the ability to master, use music learning technologies in the educational process aimed at forming students' cultural competence in future professional activities. The specific features of the technology are outlined – purpose, procedurality (use of operations, actions, techniques and methods), efficiency, algorithmicity, versatility, ability to replicate. Vocal-pedagogical technology is interpreted as an integrative system that combines purposeful, step-by-step and algorithmic pedagogical and vocal actions of the teacher, aimed at improving the learning outcome of singing; the technology of teaching singing is interpreted as the art of universal and algorithmic singing instruction, which involves the use of vocal methods and techniques to achieve the goal of learning.

The essence of future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training is revealed. It is defined as a process of acquisition by future teachers of vocal-technical and artistic-performing knowledge and skills, vocal-pedagogical

abilities on the basis of mastering teaching singing technologies for their application in work with students and extracurricular education. The theoretical analysis and classification of modern technologies of teaching singing are conducted, namely: technologies aimed at mastering the performing and methodological bases of singing; information and computer technologies, in particular remote, aimed at teaching the art of singing, mastering the basics of sound amplification equipment by future performers and music teachers; technologies that have a health-oriented focus. The structure of future musical art teachers' technological culture is revealed. It includes axiological-culturological, epistemological-emotional, technological-activity and creative-professional components.

The methodology of forming future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training is theoretically substantiated. It is based on the culturological, technological, competence and creative scientific approaches and corresponding pedagogical principles, such as: culture correspondence, dialogicity and axiology, interdisciplinarity and unity of content and technological provisions of vocal training, algorithmicity of technological activity, technological mobility, creative activity, integrativity and variability, scientific and technological creativity. Four pedagogical conditions for the formation of future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training and the corresponding set of four groups of methods that form the basis of this methodology are highlighted. The essence of the methodology of forming future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training is presented in the form of a model containing target, conceptual, molding, evaluative components that provide an idea of the purpose, stages, theoretical and methodological principles, process and result of such formation.

A pilot study was conducted to clarify the state of the problem of forming future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training in the practice of higher art education, which revealed the main reasons that negatively affected formation of this phenomenon, including: insufficient promotion of foreign and domestic experience on applying innovative technologies of teaching singing;

insufficient focus of the content of vocal training on taking into account such technologies; undeveloped methodological support for such a process.

The methodology of future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training is experimentally tested. The pedagogical experiment included the following stages of research: ascertaining, molding, control. The ascertaining experiment was conducted for the purpose of pedagogical diagnostics of forming future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training, based on applied diagnostic methods and defined evaluation criteria: value-culturological, cognitive-emotional, technological-activity, creative-professional. Three levels of future musical art teachers' technological culture formation on a 5-point rating scale have been established: high (creative-technological) – 10,53 % of students in the EG and 8,33 % – in the CG, medium (productive-technological) – 47,37 % of students in the EG and 47,22 % – in the CG and low (reproductive) – 42,10 % of students in the EG and 44,45 % – in the CG.

During the molding experiment at the value-stimulating stage of forming future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training the first pedagogical condition was realized, in particular: stimulation of future musical art teachers' settings on mastering values of technological culture and corresponding value-stimulating methods: updating the value of the musical art teacher's technological culture, "surprise and admiration", presentation of vocal and pedagogical technologies, popularization of world experience of teachers-innovators. During the cognitive stage the second pedagogical condition was implemented, namely: activation of cognitive-emotional potential of students' personality in cognition of vocal-pedagogical and vocal training technologies, as well as suggestive-cognitive methods, in particular: heuristic conversation; classification of singing learning technologies; method of the project "Technology of teaching singing in different manners"; method of suggestopedia auto-training. At the praxeological stage the third pedagogical condition was introduced: algorithmization of future musical art teachers' technological activities in the process of vocal training and technological-activity methods, in particular: operational-activity method, method of training and exercises, practical verification of vocal teaching

technology. In the process of the fourth – creative stage – the fourth pedagogical condition was implemented, namely: gradual development of students' technological creativity in vocal disciplines and creative methods, in particular: independent creative-analytical tasks, the method of integrating elements of different vocal and pedagogical technologies or vocal teaching technologies, a method of creating vocal-pedagogical technology or technology of vocal training.

According to the results of the control stage of the pedagogical experiment, it has been found out that the number of future musical art teachers with a high level of technological culture increased by 21,05 % in the EG, while the number of CG students increased by 2,78 %; in the EG the number of future musical art teachers with a medium level of technological culture increased by 10,52 %, in the CG – by 8,34 %; in the EG, the number of future musical art teachers with a low level of technological culture decreased by 31,57 %, in the control group – only by 11,12 %. The effectiveness of the methodology of forming future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training is proved.

The scientific novelty of the research results lies in the fact that for the first time a holistic study of the future musical art teachers' technological culture formation in the process of vocal training has been conducted; the essence of the concept of “future musical art teacher's technological culture” has been revealed, which is considered in the study as a dynamic professional and personal entity, which is provided by a set of worldview values and artistic technological experience, technological knowledge and skills that determine the ability to learn and use music technology in the educational process in order to form students' cultural competence in future professional activities; the structure of future musical art teachers' technological culture in the unity of axiological-culturological, epistemological-emotional, technological-activity and creative-professional components is substantiated; the methodology of forming future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training (components: target, conceptual, molding, evaluative) is developed and theoretically substantiated, which is based on such pedagogical conditions as stimulating future musical art teachers' settings to master the values of technological

culture; activation of cognitive-emotional potential of students' personality in cognition of vocal-pedagogical and vocal training technologies; algorithmization of future musical art teachers' technological activity in the process of vocal training; gradual development of students' technological creativity in vocal disciplines, and developed methods that are classified as: value-stimulating, suggestive-cognitive, technological-activity, creative-professional; criteria and indicators for assessing the levels of future musical art teachers' technological culture formation in the process of vocal training (value-cultural, cognitive-emotional, technological-activity, creative-professional) are determined.

The practical significance of the research results lies in developing the diagnostic methods to check the levels of future musical art teachers' technological culture formation in the process of vocal training. The potential of teaching singing technologies can be used to solve a wide range of tasks in the process of vocal, vocal-choral, and instrumental training: formation of intercultural competence, interdisciplinary knowledge and skills, development of musical abilities. A well-grounded and experimentally tested methodology of forming future musical art teachers' technological culture in the process of vocal training can be used during teaching such disciplines as "Vocal class", "Methods of voice training", "Methods of teaching vocals".

Key words: vocal training, vocal-pedagogical technology, culture, methodology, pedagogical conditions, teacher's professional culture, structure of future musical art teachers' technological culture, technological culture, technological culture of the future music art teacher, technology, technology of teaching singing.

LIST OF AUTHOR'S PUBLICATIONS

Research works,

in which the main scientific results of the thesis are published

1. Москва, О. М. (2018). Формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами естрадно-джазової музики *Наукові записки*, 170, 159–163.

2. Москва, О. М. (2019). До визначення сутності поняття «технологічна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва». *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки, 1 (157)*, 122–125.

3. Москва, О. М. (2019). Формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами вокальних технологій. *Наукові записки, 176*, 246–250.

4. Москва, О. М. (2020). Структура технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. *The scientific heritage. Budapest, Hungary 46*, 44–47.

5. Ovcharenko, N., Samoilenko, O., Moskva, O., & Chebotarenko, O. (2020). Innovative Technologies in Vocal Training: Technological Culture Formation of Future Musical Art Teachers. *Journal of History Culture and Art Research, 9 (3)*, 115–126. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2729> (Web of Science).

Research works,

which certify the approbation of the materials of the thesis

6. Москва, О. М. (2018). Формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки: понятійно-термінологічний апарат. *Наука, технології, інновації: світові тенденції та регіональний аспект: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, сс. 37–39*. Одеса: ГО «Інститут інноваційної освіти.

7. Москва, О. М., Овчаренко, Н. А. (2019). До класифікації технологій естрадного вокального навчання майбутніх учителів музичного мистецтва. *Мистецька освіта: теорія, методологія, технології, сс. 168–170*.